

25 кастрычніка – 90 гадоў з дня нараджэння В. Ц. Турава (1936–1996), кінарэжысёра, сцэнарыста, педагога, народнага артыста Беларусі і СССР

Адзін з вядучых майстроў айчыннага кіно Віктар Цімафеевіч Тураў увайшоў у гісторыю сусветнага кінематографа дзякуючы яркім мастацкім фільмам пра лёс беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Нарадзіўся ён у Магілёве ў сям’і партыйнага работніка. Хлопчыку не было і пяці гадоў, калі пачалася вайна, якая захавалася ў яго памяці бамбёжкамі, акупацыяй, расстрэлам бацькі-партызана, канцлагерам у Германіі. Пасля вызвалення разам з маці і сястрой В. Тураў вярнуўся ў Магілёў. У час вучобы ў школе наведваў драматычны гурток, удзельнічаў у спектаклях народнага тэатра пры клубе чыгуначнікаў. У 1955 г. паступіў на рэжысёрскі факультэт Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематографіі. Вучань А. Даўжэнкі і М. Чыжэўрэлі, В. Тураў яшчэ студэнтам пачаў працаваць на кінастудыі «Беларусьфільм», дзе зняў дакументальныя фільмы «Наш Салігорск» і «Гомельскія танцоры» (1959), «Беларусь сацыялістычная» і «Слаўны шлях» (1960). У ігравым кіно дэбютаваў кінавеламі «Камбуд» (1961, альманах «Апавяданні пра юнацтва») і «Зорка на спражцы» (1962, паводле апавядання Янкі Брыля, увайшла ў фільм «Маленькія летуценнікі»). Міжнароднае прызнанне В. Тураву прынёс першы мастацкі фільм «Праз могілкі» (1964, паводле аднайменнай аповесці П. Ніліна). У 1994 г. рашэннем ЮНЕСКА ён увайшоў у спіс 100 лепшых кінатвораў пра Другую сусветную вайну. У 1966 г. рэжысёр зняў фільм «Я родам з дзяцінства» (1966). Кінастужка прысвечана падлеткам, якім прыйшлося рана пасталець у гады ваеннага ліхалецця. Некалькі гадоў В. Тураў працаваў над экранізацыяй дылогіі А. Адамовіча «Партызаны». У выніку былі зняты два фільмы «Вайна пад стрэхамі» (1967) і «Сыны ідуць у бой» (1969). Тэма сувязі ваеннага і пасляваеннага пакаленняў адлюстравана ў кінакарцінах «Час яе сыноў» (1974, паводле аповесці А. Капітанава «Заводской район» (1979), «Меншы сярод братоў» (1985). Адной з лепшых рэжысёрскіх работ В. Турава, сапраўдным шэдэўрам беларускага кінематографа лічацца фільмы па раманах «Палескай хронікі» І. Мележа. У кінастужках «Людзі на балоце» (1981, Дзяржаўная прэмія СССР 1984 г.) і «Подых навалыніцы» (1982) паказана жыццё працавітых людзей, раскрыта іх душэўная высакароднасць, чысціня думак і пачуццяў. У 1993 г. В. Тураў зняў фільм «Чорны бусел» (паводле аповесці В. Казько «Выратуй і памілуй нас, чорны бусел»), дзе расказваецца пра жыхароў вёскі, якая пацярпела ад чарнобыльскай аварыі. Апошнім кінатворам рэжысёра стала стужка «Шляхціц Завальня...» (1994, па матывах аднайменнай кнігі Я. Баршчэўскага), дзе ў жанры фантастычных легенд і паданняў прадстаўлена старадаўняя Беларусь. Фільмы, створаныя В. Туравым, адметныя аўтарскім пачуццём, прафесійным майстэрствам, глыбокім лірызмам.

Шмат часу аддаваў рэжысёр педагогічнай дзейнасці і грамадскай рабоце. У 1976–1981 гг. ён быў першым сакратаром праўлення кінематографістаў БССР. З 1991 па 1996 г. з’яўляўся мастацкім кіраўніком майстэрства рэжысуры ігравога кіно Беларускай акадэміі мастацтваў. Народны артыст БССР (1979) і народны артыст СССР (1986), заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь (1994), лаўрэат шматлікіх прэмій і дыпламаў многіх фестываляў, В. Тураў атрымаў міжнароднае прызнанне. У 1995 г. ён увайшоў у камітэт па святкаванні 100-годдзя сусветнага кінематографа. Выбранне беларускага рэжысёра стала высокай ацэнкай яго творчасці і прафесіяналізму. За вялікі ўклад у кінематографію В. Тураву ў 1996 г. была прысуджана Дзяржаўная прэмія Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры. У гонар рэжысёра на фасадзе будынка кінатэатра «Радзіма» ў Магілёве і на доме ў Мінску, дзе ён жыў, устаноўлены мемарыяльныя дошкі. У гэтых гарадах ёсць вуліцы, названыя яго імем. З 2001 г. у Магілёве праходзяць дні кіно («Тураўская восень»), прысвечаныя

творчасці рэжысёра. На Міжнародным кінафестывалі «Лістапад» уручаецца прыз «За лепшы фільм конкурсу маладога кіно» імя народнага артыста СССР В. Турава, на Рэспубліканскім фестывалі беларускіх фільмаў у Брэсце – за лепшы дэбют у кінарэжысуры.

Тураў Віктар Цімафеевіч // Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. – Мінск, 2003. – Т. 16. – С. 36.

Туров Виктор Тимофеевич // Республика Беларусь : энциклопедия : [в 7 т.]. – Мінск, 2008. – Т. 7. – С. 284–285.

Тураў Віктар Цімафеевіч // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : у 6 т. – Мінск, 2001. – Т. 6, кн. 1. – С. 540.

Тураў Віктар Цімафеевіч // Культура Беларусі : энцыклапедыя : [у 6 т.]. – Мінск, 2015. – Т. 6. – С. 405–406.

Туров Виктор Тимофеевич ; «Туровская осень» // Регионы Беларуси : энциклопедия. В 7 т. Т. 6. Могилёвская область : в 2 кн. – Мінск, 2021. – Кн. 2. – С. 363–364.

Туров Виктор Тимофеевич // Белорусское кино : персоналии / Национальная киностудия «Беларусьфільм» [и др.] ; автор концепции, составитель и научный редактор О. Нечай. – Мінск, 2007. – С. 59–60.

Ратнікаў, Г. В. Лірычны эпос В. Турава / Г. В. Ратнікаў // Гісторыя кінамастацтва Беларусі : у 4 т. / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы. – Мінск, 2002. – Т. 2 : 1960–1985 гг. – С. 66–114.

100 лет белорусского кино: этапы, фильмы, мастера : сборник научных статей / Национальная академия наук Беларуси, Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы ; составитель А. А. Карпилова ; редколлегия: А. А. Карпилова [и др.]. – Мінск : Беларуская навука, 2026. – 239, [1] с. : ил.

См. на с. 65–69.

Бондарева, Е. Л. От сердца – к сердцу : страницы жизни и творчества народного артиста СССР и БССР, кинорежиссера Виктора Тулова / Е. Л. Бондарева. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2001. – 156, [2] с, [8] л. фот.

Турава, А. Віктар Тураў : майстар беларускага стылю / Алена Турава. – Мінск : Харвест, 2016. – 63 с, [1] с. : ил., партр. – (100 выдачных дзеячаў беларускай культуры).

Марчук, Г. В. Виктор Туров / Георгий Марчук // Мои знаменитые современники : этюды творческих портретов / Георгий Марчук ; перевод с белорусского Ирины Кочетковой. – Мінск, 2018. – С. 45–50.

Красинский, А. В. Виктор Туров. Духовный свет фильмов о войне / А. В. Красинский // История моего кино / А. В. Красинский ; Национальная академия наук Беларуси, Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы, Филиал «Институт искусствоведения, этнографии и фольклора им. Кондрата Крапивы». – Мінск, 2014. – С. 198–203.

Карбовский, С. А. Воплощение образа матери в фильмах Виктора Тулова / С. А. Карбовский // Питанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы ; навуковы рэдактар А. І. Лакотка. – Мінск, 2024. – Вып. 36. – С. 270–279.

Сцяжко, Н. Р. Дэбют Віктара Турава: шлях да перамогі / Наталля Сцяжко // Мастацтва. – 2024. – № 7. – С. 40–41.

Павлючик, Л. Фiesta Виктора Тулова / Леонид Павлючик // На экранах. – 2024. – № 5. – С. 12–14, 3-я с. обложки.

Туровская осень / материал подготовила Т. П. Новикова // На экранах. – 2021. – № 10. – С. 20–22, 1-я, 3-я, 4-я с. обложки.